

MUDANYA MÜTAREKESİ VE LOZAN ANLAŞMASI

MUDANYA MÜTAREKESİ (3-11 EKİM 1922)

Büyük taarruzun zaferle sona ermesi üzerine İtilâf Devletleri TBMM'ne mütareke çağrısında bulundular. Türk Ordusu ile İngiliz işgal kuvvetleri arasında bazı gerginlikler yaşandıysa da görüşmeler 3 Ekim 1922'de Mudanya'da başladı.

Görüşmelerde TBMM Hükümetini Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa temsil ederken, Fevzi Paşa ve Refet Paşa da görüşmeler boyunca Mudanya'da bulundular. İngiltere'yi General Harrington, Fransa'yı General Charpy ve İtalya'yı da General Monbelli'nin temsil ettiği Mudanya'da, ateşkesle doğrudan ilgili durumda bulunan Yunanistan General Mazarakis ve Albay Sariyanis'i görevlendirmesine karşın, Yunan delegeler görüşmelere doğrudan doğruya katılmamışlar ve bir gemiden izlemekle yetinmişlerdir.

Zaman zaman gergin anların yaşandığı , hatta görüşmelerin kesilmesi tehlikesinin doğduğu ve Türk Ordusunun yeniden hareket hazırlıklarını giriştiği mütareke görüşmeleri 11 Ekimde uzlaşmayla sonuçlanmıştır.

14 Maddelik Mudanya Mütarekesinin önemli hükümleri şunlardır:

- * *Mütareke imzalandıktan üç gün sonra, 14/15 Ekim gecesi yürürlüğe girecektir.*
- * *Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki silahlı çatışma sona erecektir.*
- * *Yunanlılar Doğu Trakya'yı 15 gün içerisinde boşaltacaklar, bölge, itilaf Devletleri aracılığıyla 30 gün içerisinde Türk yönetimine devredilecektir.*
- * *Barış antlaşması imzalanıncaya kadar Türk ordusu Trakya'ya geçemeyecektir. Buna karşılık iç güvenlikle ilgili olarak sayısı 8000'i aşmayacak bir jandarma kuvveti gönderilebilecektir.*
- * *Barış antlaşmasının imzalanmasına kadar Meriç'in sağ sahili ve Karaağaç İtilaf Devletlerinin işgali altında kalacak ve Türk kuvvetleri Çanakkale Boğazı ve İzmit'te belirlenen çizgiyi geçemeyeceklerdir.*

Mütarekeyi kabul etmek istemeyen ve imzalamaktan kaçınan Yunan Hükümeti aradığı desteği bulamamış ve sonuçta 14 Ekimde imzalamak zorunda kalmıştır. Bu arada TBMM, Doğu Trakya'nın teslim alınması ve orada Türk yönetiminin kurulmasıyla ilgili olarak Refet Paşa'yı görevlendirmiştir. Refet Paşa 19 Ekim 1922'de TBMM temsilcisi olarak İstanbul'a girmiş ve halkın büyük bir coşkusuyla karşılanmıştır.

Mudanya Mütarekesiyle Türk-Yunan çatışmasının sona erdirilmesi ve Doğu Trakya'nın kurtarılması gibi gelişmeler Türk tarafının lehine sonuçlar doğuracak gelişmeler olarak göze çarparken, İstanbul ve Boğazlarda Türk egemenliği tam anlamıyla kurulamamıştır. Gerek Boğazlar üzerinde kontrolün sağlanamamış olması, gerekse Trakya'ya ordu geçirilememesi, barış konferansı öncesinde Türk Hükümetinin pazarlık gücünü sınırlandırmıştır. Bu hükümler, bir çok noktada önemli kazanç sağlayan Mudanya Mütarekesinin zayıf halkalarından bir kısmı olarak değerlendirilebilir.

LOZAN BARIŞ KONFERANSI:

Konferans İçin Yapılan Hazırlıklar:

Barış görüşmelerinin başlaması öncesinde Ankara, aynı tarihlerde üç önemli sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlardan birisi ve ilk gündeme gelen görüşmelerin nerede ve yapılacağı ve ne zaman başlayacağıydı. TBMM Hükümeti daha Mudanya Mütarekesi görüşmeleri devam ederken İtilaf Devletlerine verdiği bir nota ile barış konferansının 20 Ekim 1922'de İzmir'de toplanmasını teklif etmiştir. Ancak Müttefikler bu teklife sıcak bakmamışlar ve konferansla ilgili olarak kendi aralarında görüşmeleri sıklaştırmışlardır. Sonuçta barış konferansının 13 Kasım'da Lozan'da toplanması konusunda fikir birliğine varmışlar ve 27 Ekim 1922 tarihli bir nota ile de kararlarını hem TBMM Hükümeti'ne, hem de İstanbul Hükümeti'ne bildirmişlerdir.

İtilaf Devletlerinin verdikleri nota ile konferansın nerede ve ne zaman başlayacağı konusu açıklık kazanırken, konferansa hem TBMM Hükümeti'nin, hem de Osmanlı Hükümeti'nin davet edilmesiyle yeni bir sorun çıkmıştır. Lozan'da yapılacak olan barış görüşmelerine her iki hükümetin de davet edilmesi, Türk ulusunun görüşmelerde hangi hükümet tarafından temsil edileceği sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başkomutan ve Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşanın kısa bir süre önce TBMM Hükümetinin tek temsilcisi olduğunu açıklamasına rağmen, İstanbul Hükümeti sadrazamı Tefik Paşa, bu yaklaşımı görmezlikten gelmiş ve konferansta izlenecek ortak ilkeleri tespit etmek amacıyla bir telgraf çekmiştir. TBMM'yi geçici bir kurul olarak gören ve yurdun kurtarılmasından sonra artık görevinin sona erdiğine inanan İstanbul'daki bazı çevrelerin, TBMM'nin açılmasıyla Anadolu'da yeni bir Türk devletinin kurulduğunu hala anlamamış olmaları ya da bilerek görmezlikten gelmeleri, padişah ve yakın çevresinin gerçeklerden ne denli uzak politikalar izlediğini göstermesi açısından önemlidir.

İstanbul Hükümetinin konferansa katılmak istemesi ve elde edilen askeri ve siyasi zafere ortak olmak girişimlerinde bulunması, İstanbul Hükümetinin yanı sıra Saltanat kurumunun da varlığını tartışılır hale sokmuştur. Kurtuluş savaşı yıllarında iç ve dış koşulların uygun olmaması nedeniyle saltanata karşı doğrudan doğruya olumsuz bir tavır sergilemeyen, bununla birlikte saltanat kurumunu kaldırmak için uygun bir fırsat kollayan Mustafa Kemal Paşa, Meclis'te Osmanlı Hükümetine karşı doğan tepkiyi iyi kullanmış ve sorunun tümden çözümü için saltanatın kaldırılmasını gündeme getirmiştir. İstanbul Hükümeti'nin girişimlerine saltanata ve hilafete yakın mebusların bile tepki gösterdikleri bir dönemde Mustafa Kemal Paşa'nın telkinleriyle Dr. Rıza Nur Bey ve arkadaşları Saltanatın kaldırılmasına dair hazırladıkları teklifi Meclis'e sunmuşlardır. 1 Kasım 1922'de Meclis'te yapılan oylamayla Saltanat kaldırılmış ve böylelikle 600 yılı aşkın bir süre yönetimde bulunan Osmanlı hanedanının egemenliğine son verilmiştir. Saltanatın kaldırılmasından kısa bir süre sonra Tevfik Paşa sadrazamlık görevinden istifa ettiğini açıklamış ve İstanbul Hükümetinin konferansa katılma ihtimali tümüyle ortadan kalkmıştır. Bu gelişmeler karşısında İtilaf Devletlerinin "bizim için sorun yok, fark etmez" şeklinde tavır sergilemeleri, artık dış dünyanın da Osmanlı Devletinin tükendiğini ve TBMM'nin sürekliliğini kabul etmesi açısından önemlidir.

Barış konferansı öncesinde TBMM, bir yandan İstanbul Hükümeti'nin barış konferansına katılmaması için yoğun bir uğraş verirken, aynı günlerde bir diğer sorun TBMM'ni temsil edecek heyetin kimlerden oluşacağı ve bu heyetin başkanının kim olacağı sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Heyet başkanlığı için Vekiller Heyeti Reisi (Bakanlar Kurulu Başkanı) Rauf Bey başta olmak üzere Yusuf Kemal Bey, Fethi Bey ve hatta Kazım Karabekir Paşa gibi Milli Mücadele yıllarının önde gelenlerinin isimleri gündeme gelmiştir. Özellikle daha önce Mondros Mütarekesini imzalamış konu Rauf Bey açısından Lozan'a heyet başkanı olarak gitmek son derece önemli bir olay haline gelmiştir. Rauf Bey barış konferansına katılarak hem geriye dönük eleştirilerden kurtulabilecek hem de daha önce mağlup taraf olarak muamele gördüğü Batılılarla hesaplaşma imkanını bulabilecekti.

Bütün bunlara karşın Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın kafasında çok farklı bir isim vardı. Bu kişi Mudanya Mütarekesi görüşmelerinden başarıyla çıkan ve hemen her konuda Mustafa Kemal Paşa'nın güvenini kazanmış olan İsmet Paşa idi. Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet Başkanlığı için Rauf Bey yerine İsmet Paşa'yı tercih etmesinde çeşitli etkenler rol oynamıştır. Her şeyden evvel Rauf Bey'in Vekiller Heyeti Reisi olması, onun Lozan'a gitmesi için bir engel teşkil etmekteydi. Çünkü Lozan Konferansı , Hariciye Vekilleri (Dışişleri

Bakanları) düzeyinde toplanacaktı ve bu nedenle de TBMM Hükümeti'nin Hariciye Vekili düzeyinde temsil edilmesi diplomatik açıdan daha uygundu. Öte yandan Mustafa Kemal Paşa yurt dışında gerçekleşen ve kendisinin sınırlı etki yapabileceği bir konferans için en fazla güvendiği bir kişinin orada bulunmasını uygun görmekteydi. Meclis'teki muhalif İkinci Grupla dirsek teması içinde bulunan Rauf Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya bu yönde güven verdiğini söylemek mümkün değildi. Buna karşılık İsmet Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın direktiflerine uyma konusunda güven telkin etmekteydi ve bunu da Mudanya'da yapılan mütareke görüşmeleri sırasında kanıtlamıştı. Ayrıca İsmet Paşa, Osmanlı diplomasi geleneğinden gelmeyen yeni tip bir devlet adamıydı ve Batılılar karşısında hiçbir kompleks taşııyordu. Bu niteliği İngilizlere yakınlığı ile bilinen Rauf Bey'e karşı bir avantaj oluşturmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa Ali Fuat ve Fevzi Paşalarla, Yusuf Kemal Bey, Rauf Bey ve İsmet Paşa'nın da görüşlerini aldıktan sonra İsmet Paşa'nın heyet başkanı olmasıyla ilgili kararını açıklamıştır.

24 Ekim'de Yusuf Kemal Bey Hariciye Vekilliğinden istifa etmiş ve yerine İsmet Paşa getirilmiştir. Vekiller Heyeti tarafından saptanan Türk delegasyonu şu kişilerden oluşmuştur: Baş delege İsmet Paşa (İnönü), ikinci delege Dr. Rıza Nur Bey ve diğer delege eski iktisat vekili Hasan (Saka) Bey idi. Türk heyeti sadece bu isimlerden ibaret değildi. Bu isimlere ek olarak geniş bir danışmanlar grubu oluşturulmuştur. Bu isimlerin bazıları şunlardır: Celal (Bayar), Zekai (Apaydın), Muhtar (Çilli), Veli (Saltık), Zülfü (Tigrel, Münir (Erteğün), Tevfik (Bıyıklıoğlu), Şükrü (Kaya), Hikmet (Bayur), Fuat (Ağralı), Tahir (Taner) Ruşen Eşref (Ünaydın), Yahya Kemal (Beyatlı), Beyler.

Lozan için hükümet tarafından kesin şekli verilen heyetin TBMM tarafından onaylanmasından sonra söz alan İsmet Paşa barış konferansında savunacakları temel ilkeleri şu konuşmasıyla açıklamıştır: *“Arkadaşlar yüksek heyetinizin güvenini kazanarak barış konferansına heyetimiz gidiyor. Heyetimizin Avrupa'da takip edeceği davaların esas yolları, şimdiye kadar dünya tarafından bilinmektedir. Bu, milletimizin öteden beri milli istekleri yolunda takip ve tespit ettiği yoldur ki, Misak-ı Milli ile açıklanmıştır. Binaenaleyh Misak-ı Milli ve yüksek heyetinizin siyasetimize esas olarak kabul ettiği anlaşmalar bizim hareket hattımızın esasını teşkil eder. Misak-ı Milli ile yapılmış anlaşmalar çerçevesinde haklarımızı savunacağız. Ümit ediyoruz ki, hak ve hakikat dünyada o kadar ileri gitmiştir ki isteklerimizi kolaylıkla açıklamaya muvaffak olacağız, İnşallah barış konferansı insanîyetin, hakkı kabul hususunda çok insafli ve çok ileri olduğuna şahit olur. Heyetimiz için yüksek Meclisin daimi yardımları ilahî kararın belirmesine vesile olacaktır”*. İsmet Paşa'nın bu sözlerinden

konferans için umut taşıdığı ve Batılı devletlere bakışının iyimser olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kısa zamanda bu iyimser hava yerini gerginliğe bırakacaktır.

Heyetin kesinleşmesinden sonra Lozan'da ele alınması gereken konular üzerinde çalışmalara hız verilmiş ve Türk tezinin özeti şeklindeki 14 maddelik talimatname hükümet tarafından heyete verilmiştir. Bu talimatname şöyledir:

1-Doğu Sınırı: Ermeni yurdu bahis konusu olamaz. Olur ise görüşmelerin kesilecektir.

2-Irak Sınırı: Süleymaniye, Kerkük ve Musul sancakları istenecektir. Konferansta bundan farklı olarak ortaya çıkacak güçlükler için Vekiller Heyeti'nden talimat alınacaktır. Petrol vesaire imtiyazları sorununda İngilizlere bazı ekonomik çıkarlar sağlanması görüşülebilir.

3-Suriye Sınırı: Bu sınırın düzeltilmesine olanaklar elverdiğince çalışılacak ve bu sınır şöyle olacaktır: Resi İbn-i Hayn'dan başlayarak Harm, Müslimiye, Meskene ve sonra Fırat yolu Dirizor, çöl ve nihayet Musul Vilayeti güney sınırına ulaşır.

4-Adalar: Duruma göre hareket edilecek ve kıyılarıımıza pek yakın meskun olan ve olmayan adalar derhal ilhak edilecek, başarı elde edilemediği takdirde Ankara'dan sorulacaktır.

5-Trakya Batı Sınırı: 1914 sınırının elde edilmesine çalışılacaktır.

6-Batı Trakya: Misak-ı Milli maddesi uygulanacaktır.

7-Boğazlarda ve Gelibolu yarımadasında yabancı askeri kuvvet kabul edilemez. Eğer bu konudaki görüşmeler kesilmeyi gerektirirse kesilmeden önce Ankara'ya bilgi verilecektir.

8-Kapitülasyonlar kabul edilemez. Görüşmelerin kesilmesi gerekir ise yapılır.

9-Azınlıklar: Esas, mübadeledir.

10-Düyun-u Umumiye: Türkiye'den ayrılan memleketlere dağıtımı, Yunanlılara devri, yani tamirata karşılık tutulması, olmadığı takdirde 20 yıl ertelenmesi gerekir. Düyun-u Umumiye İdaresi ortadan kalkacaktır. Güçlükler çıktığı takdirde Ankara'ya sorulacaktır.

11-Ordu ve donanmayı sınırlandıran konu olmayacaktır.

12-Yabancı kurumlar Türk kanunlarına tabi olacaklardır.

13-Türkiye'den ayrılan memleketler için Misak-ı Milli'nin özel maddesi yürürlüktedir.

14-Cemaatler ve İslam Vakıflar Hukuku eski antlaşmalara göre düzenlenecektir.

Sunulan bu talimatname 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barışının Türkiye için başarı mı, yoksa hezimet mi olduğu yönündeki tartışmalara bir açıklık getireceği bir gerçektir. Ayrıca Lozan Konferansı sırasında Türk heyetinin başkanı olan İsmet Paşa'nın

görüşmelerdeki tutumunun, bu talimatnameye uygun olup olmadığı da tartışmasız bir şekilde değerlendirilebilir.

b) Görüşmelerin Başlaması ve Konferansın Birinci Dönemi:

Lozan Barış Konferansı 13 Kasım 1922'de başlaması gerekirken, İngiltere'deki sorunlar ve müttefikler arasındaki görüş ayrılıklarının giderilememesi nedeniyle 20 Kasım 1922'de başlamıştır. Görüşmelerde İngiltere, Lord Curzon, Fransa Bareré, İtalya ise Garroni başkanlığındaki heyetler tarafından temsil edilmişlerdir. Bunun yanı sıra Yunanistan Venizelos, Boğazlarla ilgili görüşmelere katılmak için Lozan'a gelen Sovyet heyeti ise Çiçerin başkanlığında temsil edilmişlerdir. Ayrıca ABD de gözlemci sıfatıyla konferansa katılmıştır.

İtilaf devletlerinin temsilcileri, görüşmelerin oldukça kolay geçeceği düşüncesiyle Lozan'a gelmişlerse de, daha ilk günkü konuşmalar sonunda bu düşüncelerinde yazıldıklarını anlamışlardır.

Konferansın ilk gününden itibaren tarafların taban tabana zıt amaçlara ulaşmak için gelmiş olduklarının gelmiş olduklarının anlaşılması ve bunu her fırsatta dile getirmelerini görüşmelerin çok çetin geçeceğinin habercisi olmuştur.

Türk heyeti, elde edilen askeri zafere bir de diplomatik kazancı eklemeyi amaçlamakta ve bu nedenle Mudanya Mütarekesi'ni esas almaktaydı. Ayrıca Misak-ı Milli gibi zaferlerle güçlendirilmiş bir belgeyi de kullanarak masaya galip taraf olarak oturduğunu yinelemektedir. Buna karşılık İtilaf Devletleri, Konferansı Milli Mücadelenin bir sonucu olarak değil, I. Dünya Savaşı'nın devamı olarak görmekteydiler ve bu nedenle de galip taraf olduklarını iddia etmekteydiler. Ayrıca Mudanya'nın değil, Mondros'un esas alınması gerektiğine inanmaktaydılar.

Törenlerin tamamlanması, yöntem ve şekil sorunlarının belirlenmesinden sonra Lozan Konferansı Uşi Şatosu'nda 22 Kasım 1922'de çalışmaya başlamıştır. Üç komisyon kurulmuştur. Birinci komisyon arazi ile ilgili sorunlara, askerlikle ilgili işlere ve Boğazların statüsüne bakacaktı ve başkanlığına Lord Curzon getirilmişti. Mali ekonomik sorunlarla ilgili ikinci komisyonun başkanlığını ise Fransız Bareré'in yapması kararlaştırılmıştır. Azınlıklar ve diğer hukuki sorunlarla ilgili komisyonun üçüncü komisyondur ve başkanı İtalyan temsilci Garroni idi.

Görüşmelerin başlamasıyla birlikte Türk heyeti, İngiltere ile Musul ve Boğazlar, Fransa ile kapitülasyonlar ve imtiyazlar; İtalya ile ise kapitülasyonlar ve kabotaj gibi konularda karşı karşıya kalmış ve büyük bir çatışma içine girmiştir. Ayrıca Yunanistan'la da tazminat bedeli

Trakya sınırı (Karaağaç sorunu) ve Ahali Mücadelesi (Etabli) sorunlarında önemli görüş ayrılıkları çıkmıştır. Bu arada Bulgaristan ve Sovyet Rusya temsilcileri de, sadece Boğazlarla ilgili oturumlara katılmak için Lozan'a gelmişlerdir.

Lord Curzon'un tutumu ve diğer gelişmeler karşısında konferansın anahtar ülkesi olarak İngiltere'yi gören Türkiye, bu ülkenin kısmen de olsa tatmin edilmesinin gerektiğine inanmaya başlamıştır. Bu nedenle Sovyet Rusya'nın tüm tepki ve kışkırtmalarına karşın Boğazlar konusunda İngiliz tezine yaklaşmış ve bu konuda İngiltere'ye belli oranda taviz verilmiştir. Sovyetler kendi çıkarlarına uygun olarak Boğazların tümüyle Türkiye'nin egemenliğine bırakılması gerektiğini savunurken, İngilizler bu bölgenin yönetiminin uluslar arası bir komisyona bırakılması ve Türkiye ile ilgili bazı sınırlamalar getirilmesinin şart olduğunu öne iddia etmişlerdir. Türk tarafı ise Misak-ı Milli'yi de göz önünde tutarak konferansın genel başarısı ve diğer konularda İngiltere'nin desteğini alabilmek için Sovyet tezinden uzaklaşmış ve İngiliz görüşüne yaklaşmıştır.

Boğazlar konusunda Sovyet Rusya'nın muhalefetine rağmen ilerleme kaydedilmişse de, bu olumlu adım diğer konulara yansımamıştır. Öyle ki Şubat ayı başlarına gelindiğinde Musul (Irak Sınırı), Karaağaç (Doğu Trakya Sınırı) mali ve ekonomik konularla, kapitülasyonlar ve Yunanistan'dan istenen tamirat bedeli konularındaki görüş ayrılıkları giderilememiştir. Görüşmelerde hiçbir ilerleme kaydedilememesi üzerine konferans çıkmaza girmiş ve 4 Şubat 1923'de kesilmiştir. Görüşmelerin başarısız olması sonucu Türk heyeti ve diğer heyetler Lozan'ı terk etmişler ve yeni bir dönem başlamıştır.

Lozan Konferansının Kesilme Dönemi ve Türkiye'deki Önemli Olaylar:

4 Şubat 1923 - 23 Nisan 1923 tarihleri arası Lozan Barış Konferansının kesilme dönemidir. Bu dönemde bir yandan görüşmelerin yeniden başlaması için taraflar birbirlerine yeni projeler sunarken, diğer bir yandan da Türkiye'nin iç politikası Lozan Konferansı ile doğrudan ve dolaylı ilgili çeşitli gelişmelere sahne olmuştur.

Konferansla dolaylı da olsa ilgisi bulunan gelişmelerin ilki 17 Şubat 1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresidir. TBMM hükümeti, daha cumhuriyet ilan edilmeden ve rejim sorunu çözümlenmeden önce, yeni Türk devletinin ekonomik politikasını belirlemek ve izlenecek ekonomik modeli tartışmak amacıyla bu konferansı toplamıştır. Kongrede yabancı sermayeye karşı olunmadığı ve yabancı sermayenin Türkiye'nin konularına uymak şartıyla yatırımlar yapabileceği uygulanmıştı. Böylece kapitülasyonlardan ve diğer imtiyazlardan vazgeçmeyen Batılı devletlere sosyalist olunmayacağı yönünde mesajlar verilmiştir. Yine kongre de kabul edilen Misak-ı İktisadi ile ekonomik bağımsızlığın önemi vurgulanmış ve

Türkiye'nin tam bağımsızlık konumundaki kararlı tutumu Batılı devletlere bir kez daha ifade edilmiştir. Tam bağımsızlık konusunda kararlılık, Lozan'da çözüme kavuşturulamayan kapitülasyonlar için de Batı'ya verilmiş olan mesaj olarak görülebilir. Türkiye bu yolla, kapitülasyonların kaldırılması konusundaki ısrarından vazgeçmeyeceğini bir kez daha göstermiştir.

Türkiye İktisadi Kongresi'nin devam ettiği günlerde Ankara'da TBMM'nde de sıcak saatler yaşanmaya başlanmıştır. Lozan'dan dönen Türk Heyeti'nin Ankara'ya ulaşmasından sonra 27 Şubattan itibaren TBMM'de Lozan Konferansı ile ilgili görüşmelere başlanmıştır. Görüşmelerde muhalif II. Gruba mensup milletvekilleri (özellikle de Sırrı Bey, Ali Şükrü Bey, Yusuf Ziya Bey ve Durak Bey) heyet ve hükümete sert eleştiriler yöneltmişlerdir. Lozan'da verilen bazı tavizlerden memnun olmayan muhalif mebuslar, başta Musul, Karaağaç ve mali konular olmak üzere İsmet Paşa ve Rauf Bey 'i sıkıştırmışlardır. Meclisteki tartışmalar sırasında Mustafa Kemal Paşa tam anlamıyla heyetten yana bir tavır takınmış ve heyetin meclise değil hükümete karşı sorumlu olduğunu vurgulayarak, İsmet Paşa' ya olan güvenini bir kez daha dile getirip tartışmalara son noktayı koymuştur. Meclis'te Lozan'la ilgili tartışmaların tamamlanmasından hemen sonra barış görüşmelerinin yeniden başlaması için yoğun bir çalışma dönemine girilmiştir. İtilaf Devletlerine 8 Martta her iki verilen bir nota ile barış koşullarını içeren projeyi açıklamıştır. Bu projeye göre Musul, Türkiye ile İngiltere arasında barıştan sonra 12 ay içerisinde görüşülecek, anlaşma olmadığı takdirde Milletler Cemiyeti'ne başvurulacaktı. Karaağaç Yunanistan'a terk edilecektir. Yine aynı projede Boğazların statüsü ve azınlıklar hakkındaki anlaşmazlığın olmadığı açıklanmış; borçlar ve kapitülasyonlar başta olmak üzere ekonomik ve mali konularda Türkiye'nin tutumunun değişmediği ifade edilmiştir. Buna göre kapitülasyonlar tümüyle kaldırılacak, borçlar ise taksim edilerek ödemeler altın para hesabına göre yapılacaktı. İtilaf Devletleri bu notaya 28 Martta cevap vermişler ve görüşmelerin 23 Nisanda yeniden başlayacağını duyurmuşlardır.

Konferansın Yeniden Başlaması ve Antlaşmanın İmzalanması:

Konferansın ikinci dönemi tüm heyetlerin Lozan'a ulaşmasından sonra 23 Nisan 1923'de başlamıştır. Bu dönemde Türk heyetinin başkanı yine İsmet Paşa olmakla birlikte, müttefiklerin heyetlerinde değişiklikler olmuştur. Sir Horace Rumbold İngiltere, General Pelle Fransa ve Montagna İtalya heyetinin başkanı olarak Lozan'a gelmişlerdir.

Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey, İsmet Paşa'ya gönderdikleri talimatta, İstanbul'un boşaltılması ve borçların Frang olarak ödenmesi konusunda taviz verilmemesini istemişlerse

de, İsmet Paşa bu talimatı hemen uygulamamış ve Ankara'nın ısrarı sonucunda kararını değiştirmiştir. Borçların ödenmesi sorununda bozulan ilişkiler Yunanistan'dan istenen savaş tazminatı konusundaki anlaşmazlık nedeniyle daha da gerginleşmiştir. Venizelos'un tamirat bedeli karşılığında Karaağaç'ın verilmesi teklifine Ankara'dan olumsuz yanıt gelmesine karşın, İsmet Paşa'nın kendi iradesiyle Yunan teklifini kabul etmesi, İsmet Paşa - Rauf Bey ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir. İsmet Paşa'nın diğer konularda başarı sağlamak amacıyla talimatların dışında hareket ederek Karaağaç karşılığında tamirat bedelinden vazgeçtiğini bildirmesine rağmen, Rauf Bey bu açıklamadan tatmin olmamıştır.

İsmet Paşa ile Rauf Bey arasında kuponlar ve imtiyazlar konusunda çıkan görüş ayrılığı, artık bu iki devlet adamının tümüyle farklı çizgilere çekilmesine yol açmıştır. Ancak her ne pahasına olursa olsun barıştan yana olan Mustafa Kemal Paşa'nın kritik günlerde İsmet Paşa'yı destekleyen tutumu yüzünden muhtemel bir siyasi kriz şimdilik ortadan kalkmıştır.

Hükümet ile heyet arasındaki anlaşmazlığın Mustafa Kemal Paşa'nın girişimleriyle aşılmasından sonra 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır.

Lozan Barış Antlaşması

Lozan Barış Antlaşması 143 maddeden oluşmuş ve 4 bölüm halinde düzenlenmiştir.

1) Sınırlar:

***Trakya Sınırı:** Karaağaç Türkiye'de kalacak ve Meriç Nehri sınır olacaktır. İmroz, Bozcaada ve Tavşan adaları dışındaki Ege Adaları Yunanistan'a bırakılacaktır. Buna karşılık Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları asker ve silahtan arındırılacaktır. Bu arada Türkiye Kıbrıs ve Mısır'ın İngiliz yönetimine geçtiğini kabul edecektir.

* **Suriye Sınırı:** 20 Ekim 1921'de Fransa ile TBMM Hükümeti arasında imzalanan Ankara İtilafnamesi'nde kabul edilen sınır aynen benimsenecekti.

* **Irak Sınırı (Musul Sorunu):** Konferansın bitiminden 9 Ay sonra yapılacak olan Türk-İngiliz ikili görüşmelerinde çözümlenecek; anlaşma sağlanamazsa çözüm Milletler Cemiyeti'nin kararına bırakılacak.

2) Boğazların Statüsü:

İtilaf Devletlerinin işgali tümüyle kalkacak ve Boğazlar Türkiye'nin başkanlığındaki uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecekti. Bu komisyonda Türk temsilcinin yanı sıra Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Rusya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Sırbistan'ın temsilcileri bulunacaktı. Ayrıca Çanakkale mntikasında sahilden 20 kilometrelik bir bölge ile İstanbul Boğazının her iki tarafının 15 kilometrelik mntikası asker ve silahtan arındırılacaktı.

3) Ekonomik ve Mali Hükümler:

* Kapitülasyonlar bütün sonuçlarıyla kaldırılacaktır. Ancak bazı Batılı uzmanlar Türk adliyesini düzenlemek için 5 yıl süreyle Türkiye’de danışmanlık görevi yapacaklardı.

* Osmanlı Borçları, Osmanlı Devletinden ayrılan ülkeler arasında paylaşılacak ve Türkiye’nin payına düşen borçların ödenmesi belirli taksitlere bağlanacaktır.

* Yunanistan’dan istenen tamirat bedeli karşılığında Karaağaç Türkiye’ye verilecektir.

4) Azınlıkların Statüsü:

Türkiye içinde yaşayan Müslüman olmayan azınlıklar hukuken ve fiilen Türk uyruklu sayılacaklar ve kendileri için her türlü hayır kurumu ve okul açabileceklerdir.

Türkiye’de yaşayan Rumlarla Yunanistan’da yaşayan Türkler karşılıklı olarak değiştirileceklerdi. İstanbul’da yaşayan Rumlarla, Batı Trakya’da yaşayan Türkler bu değiş-tokuşun dışında tutulacaklardı.

OKUMA LİSTESİ

1. İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamalarıyla Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları*, Ankara, 1983.
2. Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, İstanbul, 1970.
3. *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar ve Belgeler*, Ankara, 1972.
4. Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, İstanbul, 1980.
5. Gündüz Ökçün, *Türkiye İktisat Kongresi*, Ankara, 1968.
6. Cemil Bilsel, *Lozan*, 2 c., İstanbul, 1933.
7. Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası (1919-1946)*, Ankara, 1971.